

חרות ואמנות הציור

אי אפשר להכחיש שאחד מן הערכים המרכזיים בחברה המערבית הוא עיקרון החרות. בחברה הישראלית עיקרון זה עומד במבחנים לא פשוטים. המיקום הגיאופוליטי על צרכיו הביטחוניים המשנה החברתי-תרבותי על שורשיו המסורתיים ותקוות העתיד המשותף עומדים חוצץ אל מול התביעה הפשוטה השלימה והנקייה של החרות. ננסה לבחון ומדלים של חרות בתוך מחשבותיהם של היהודים ולהרהר היהיה בהם מזור לדרישת החרות! כדי לאתגר ולכוון את המחשבה ניתנו כותרות לכל אחת מן הדרכים. אפשר להתעלם ואפשר להתבסס.

א. מודל החזרה על הקווים:

לאן אנחנו אמורים לפסוע, על פי דרכה של היהדות? ראו את המקורות הבאים:

תרגום הסולם

...ואנו אחר דרכי התורה אנו הולכים כמ"ש ויקרא להם שמות...דהינו כמו שהקב"ה מדבר אנו הולכים...כמ"ש והלכת בדרכיו

זוהר כרך ג פרשת האזינו דף רפז עמוד א ואנן בתר אורחין דאורייתא קא אזלינן כמה דכתיב (בראשית כו) ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו כמה דמליל קודשא בריך הוא אזלינן ובהדיה אזלינן כמה דכתיב (דברים כח) והלכת בדרכיו

הרב חרל"פ - מי מרום - הגדה של פסח עמ' כט כל מגמת מצרים 'בית עבדים' היתה ללמד ולשנן שכל הצלחת האדם היא רק בעבודת... והיו מכשירים את העבד לעבודתו עד שלא ירצה להשתחרר... ומאותה העבודות הנמיבזה להעבודות הרוממה 'להיות לו לעבדים' - היא החרות היותר מוחלטה... יחזקאל פרק לו

(כו) וְאֵת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחָקֵי תִלְכוּ וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וְעָשִׂיתֶם:

הניתן לראות בנתיב זה צליל חירותי? האם הכורת מסייעת?

מבנה משלים: מודל הטיטה או 'נייר לקשקושים'

החובה היהודית לשמור מצוות - ומצוות רבות. מעמידה בסימן שאלה את המרחב החרותי. האמנם?

ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק מז

ואומר שזאת תורת השם אשר נצטוה בה משה רבינו והתיחסה אליו, לא באה רק להקל העבודות והטורחים, וכל מה שאפשר שתדמה בקצתם שיש בו צער או טורח גדול, אינו רק מפני שאינך יודע המנהגים ההם והדעות הנמצאות בימים ההם, ראה ההפרש אשר בין שישרוף האדם את בנו לעבודת אלהיו, ובין שישרוף בן יונה לעבודת אלהינו, כתוב בתורה כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם, זאת היתה עבודתם לאלהיהם ומעבודתיתך בכיוצא בזה לשרוף בן יונה או

מלא כף סולת, ולפי זה הענין הוכיח השם אומתנו בעת מרותה עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתך ענה כי, ונאמר עוד בזה הענין, המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמר עמי רדנו לא נבא עוד אליך, ר"ל אי זו מצות טורח היתה להם בזאת התורה עד שיצאו מכללה.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קט עמוד ב

אמרה ליה ילתא לרב נחמן: מכדי, כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה [=התיר לנו כמותו], אסר לן דמא - שרא לן כבדא, נדה - דם טוהר, חלב בהמה - חלב חיה, חזיר - מוחא דשיבוטא [מוח של דג שטעמו כחזיר], גירותא [=דג טמא] - לישנא דכוורא [=לשון של דג טהור], אשת איש - גרושה בחיי בעלה, אשת אח - יבמה, כותית - יפת תאר, בעינן למיכל בשרא בחלבא! אמר להו רב נחמן לטבחי: זויקו לה כחלי [=עטין].

מה טיבו של המרחב החרותי המתואר כאן? היכן נמצאת נקודת הכשל שלו?

ב. מודל מילוי צורות בצבע

נסו באופן חירותי ליצור מקור שיענה למודל המופיע בכותרת

ג. מודל החשיפה לאור

עמדה אחרת עמוקה [במובן הפסיכולוגי] נמצא בדברים הבאים:

פתחא זעירא (אות לג) ספר המקנה לר' פנחס מפרנקפורט

החיים והמוות נתתי לפניך ובחרת בחיים... לכאורה יפלא מה צריך לזה עצה וכי מי הוא שיבחר מוות מחיים? אמנם הענין הוא כי לכבוש את יצרו הרע הוא בשני ענינים. האחד, בזכרון האדם בשורש נשמתו שהוא חלק א-להים ממעל... והתעוררות הזה היא חיות הנשמה. והבחינה השניה לכבוש יצרו בזכרון יום המוות כי יתעצב בשפלות הגוף... הפרש גדול בין שתי בחינות אלו, כי בבחינה הראשונה הוא הדביקות בתורת ה'... ע"ז נאמר אז תתענג על ה'... וז"ש הנה נותן לפניך... וזו דרך החיים...

ד. מודל חשיפת כתב הסתרים

הגישה הרווחת בשפה היהודית המתחכמת בת הזמן נתונה במודל הבא:

עד שהולד במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה שנאמר ויורני ויאמר לי יתמד דברי לבך וגוי וכיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכח כל התורה שנאמר לפתח חטאת רובץ (ילקוט שמעוני תורה פרשת בראשית רמז לח)

...לכן התורה היא חרותנו האמיתית. שכן רק יצרן מכונת הכביסה יודע את 'טיבעה' ואת דרך פעולתה האידיאלית. על הצרכן לשמור בקפדנות על הוראות היצור שאם לא כן יגרום לתקלה בפעילות המכונה. בורא העולם רשם בתורתו את הדרך האידיאלית לפעילותינו. ובהיות כולנו יצוריו עלינו למלא בקפדנות אחר צווים אלו על מנת למצות את הפוטנציאל הגלום בנו, על מנת לבטא את עצמיותנו ואת נשמתנו. (תמצית דברי האחרונים)

מהו החיסרון של עמדה זו?

- קריאות חרותיות – מיומניו של הרב קוק

קובץ ב

אני צריך למצא את אשרי בקרבי פנימה, לא בהסכמת הבריות, ולא בשום קריירה איזו שתהיה. כל מה שאכיר יותר את עצמיותי, וכל מה שיותר אתיר לעצמי להיות מקורי ולעמוד על רגלי עצמי, בהכרה פנימית, הממוזגת מדעה, הכרה, הרגשה ושירה, יותר יאיר לי אור ד', ויותר יפותחו כחותי להיות לברכה לי ולעולם.

קובץ ז קצו

ואם אני חלש בגופי, האם תסבול מזה גם כן נשמת?
ואם אלף פעמים ידכאני בשרי, הידוכא מזה רוחי?
הלא מלא חופש אני,
שואף אור ודרור,
ואם שאיפתי לחירות כבר הנני משוחרר,
ובמלא קומתי הנני בן חורין.

קובץ ג רעט

מרחבים, מרחבים,
מרחבי אל אותה נפשי.
אל תסגרוני בשום כלוב, לא גשמי ולא רוחני.
שטה היא נשמת ברחבי שמים,
לא יכילוה קירות לב ולא קירות מעשה,
מוסר, הגיון ונימוס. ממעל לכל אלה שטה היא ועפה,
ממעל לכל אשר יקרא בכל שם,
ממרום מכל עונג,
מכל נועם ויופי,
ממרום לכל נשגב ונאצל.
חולת אהבה אני.

האם ניתן להכניס את השאיפות – ההשתוקקות הזו לאחד מן המודלים? למה לא? מה חסר? אל מול איזה קיר ניצבת השאיפה הזו?

ה. מודל הציור המשותף

קובץ ג שלט

... בטוחים נהיה מכל הזיה, מכל רשעה, מכל שקר, שאפשר להדמיון להעליב אותנו בהם, אם נחזיק בחזקה בעץ החיים של תורת אבות, בנועם מוסרה, במצוותיה ופקודיה בכל ארחות החיים, ביחושנו הנאמן לאדם הכללי, למשפחה ולאומה, לחיים ולכל משאלותיהם. ועם זה אין אנו צריכים כלל להיות כבולים בכבלים החברתיים, שהם מחנקים את הרוח העליונה החפשית, שהם מחללים את הקודש הבא מעולם העליון, מעלמא דחירו, אשר שם דרור נתן לשרעפים, חירות מוחלטה לשאיפה, חופש גמור לנטיית הרצון וליצירה. וכגודל החופש כן תגדל הקדושה, כה יתרוממו החיים. ואני בדי אעלוזה, אגילה בא-להי ישעי.

המכאן תבוא ישועתינו?